

Op stap met de VTB, 100 jaar cultuurtoerisme in Vlaanderen, 1922-2022

Lange samenvatting geschiedenis vereniging

We nemen jullie even mee naar 1922:

- Europa bekommt van de grote oorlog. De Belgische economie kruipt moeizaam uit een diep dal, inflatie en internationale concurrentie spelen ons parten. Midden 1922 gaan de lonen eindelijk weer sneller stijgen dan de prijzen en wordt de vooroorlogse koopkracht bereikt.
- De invoering van het algemeen enkelvoudig stemrecht zorgt ervoor dat de Vlamingen ruim vertegenwoordigd zijn in de Belgische politiek en er aan taalwetgeving gedacht kan worden.
- De vernederlandsing van het onderwijs in Vlaanderen wordt ingezet.
- De eerste vrouwelijke studenten worden toegelaten aan de universiteit in Leuven.
- Auto's worden steeds meer zichtbaar in het straatbeeld.
- Vlaanderen krijgt haar eerste bioscopen, het is de tijd van Paul van Ostaijen en Willem Elsschot, van Huib Hoste en Victor Horta, van Henry van de Velde en Constant Permeke.

Het is in deze tijd en context dat de Vlaamse Toeristenbond, VTB, wordt opgericht.

Naar een Vlaamse Toeristenbond 1921-1922

Het verhaal begint met een klein persberichtje in *De Standaard* van 4 juni 1921, de eerste publieke bekendmaking en oproep om mee een Vlaamse Toeristenbond op te richten. Die oproep kwam niet uit de lucht gevallen: Constant (Stan) Leurs, Frits Henderickx en de Nederlander Chris de Does hadden in de twee jaar ervoor immers al uitvoerig de plannen besproken. Stan Leurs was de ambitieuze positieve noot van de drie 'tenoren', en zag de oprichting van een vereniging zeer groots in. Op 9 juni 1921 verzamelen 37 mensen zich in café de Zingende Molens (nabij het Centraal Station) en verbinden zich tot de oprichting van de VTB.

De officiële stichting liet nog een paar maanden op zich wachten: statuten schrijven herschrijven, een structuur voor de vereniging bedenken ... het vroeg tijd. Maar op 29 januari 1922 was het zover: in café Gorlé, op de hoek van de Sint-Jacobsmarkt, werd de vereniging boven de doopvont gehouden met maar liefst 1117 stichtende leden. Frans Luyten registreerde ze als secretaris allemaal, vanuit zijn woonkamer die als secretariaat fungeerde.

Die stichtende leden vormden een bont gezelschap vanuit heel Vlaanderen. Zo waren bij de eerste leden onder meer de schrijvers Ernest Claes en Stijn Streuvels. Streuvels was een enorme fietsfanaat en schreef zelfs een boekje *Mijn Rijwiel*, een lofzang voor de fiets. Ook enkele industriëlen sprongen al snel op de kar van de VTB met onder meer Lieven Gevaerts (Gevaerts zou in 1924 ook mee aan de wieg staan van de zusterorganisatie, de Vlaamse Automobielen, later de Vlaamse Automobilistenbond) en Baldewijn Steverlinck, een Kortrijkse industrieel die mee het VEV, het huidige VOKA, zou stichten. En ten slotte ook nog politieke figuren van alle kanten van het politieke spectrum.

De 'T' in VTB (1922-1939)

De term toerisme had 100 jaar geleden nog geen duidelijke omschrijving. De vereniging gaf er mee betekenis aan en ging voor een erg brede invulling. Heel veel kon immers onder die term toerisme geplaatst worden en dat zien we ook terug in de waaier aan activiteiten en doelstellingen die de VTB van bij haar stichting vooropstelde: ze stichtte niet alleen fiets-wandel- en kampeerclubs, ze bekommerde zich ook onmiddellijk om natuur- en stedenschoon, stelde het onderhoud van de wegen als een prioriteit voorop en zag de uitbouw van folklore als wetenschappelijke discipline als een kerntaak. Een belangrijk middel om haar doelstellingen te realiseren en om al haar activiteiten aan haar leden te kunnen meedelen was het eigen bondstijdschrift *De Toerist*. Dit viel voor de eerste keer op 15 maart 1922 bij de leden in de bus en was voor meer dan 60 jaar hét centrale communicatiemiddel van de vereniging.

In het voorjaar van 1923 waren er al 115 afgevaardigden in Vlaanderen en het buitenland. Het zou slechts acht jaar duren vooraleer de VTB haar 100.000^{ste} lid mocht verwelkomen. Dat werd gevierd met een fietstocht en een feestmaal.

Dochterorganisaties

In de schoot van de VTB of dankzij de steun van de VTB werden een heleboel organisaties opgericht, die elk een deelaspect van de term 'toerisme' verder uitbouwden: de Vlaamse Automobilistenbond in 1924, de Vlaamse Kampeercentrale in 1934 (de voorloper van de Vlaamse Kampeertoeristen), de Vlaamse Vereniging voor Watertoerisme (nu Watersport) in 1932. Ook de uitbouw van toeristische infrastructuur werd een handje geholpen door de VTB, met de stichting ('onder bescherming van de VTB') van de allereerste Vereniging voor Vreemdelingenverkeer in de Kempen in 1924.

De eerste jaren tonen intern ook een organisatie die nog op zoek is naar een vaste structuur. De stichters hadden de werklast door de explosie van leden stevig onderschat. Daarnaast bleek ook de planning van reizen moeilijker dan initieel gedacht: de allereerste reis die in 1922 werd georganiseerd, een boottocht naar Vlissingen, werd meerdere keren uitgesteld omdat de praktische zaken moeilijk afgerond geraakten. In 1926 werd door nijpend plaatsgebrek een eerste eigen 'VTB-huis' gekocht. Het kantoor op de Paardenmarkt nr.70 zou tot 1938 (wanneer er naar de Sint-Jacobsmarkt werd verhuisd) de uitvalsbasis zijn. Ook het bestuur werd gecentraliseerd en kreeg vaste vorm voor jaren: voorzitter en algemene secretaris werden de twee uithangborden van de vereniging, de figuren die namens de hele bond zouden optreden. Die hervorming betekende ook het begin van een intense samenwerking tussen twee figuren die de geschiedenis van de vereniging mee kleur hebben gegeven: Stan Leurs (een van de drie stichters) en Jozef van Overstraeten, die vooral na de Tweede Wereldoorlog hét uithangbord zou zijn van de vereniging.

Externe en interne oorlog (1940-1948)

Aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog staat de vereniging stevig in haar schoenen. Conflict en oorlog drukken vanzelfsprekend hun stempel op toerisme, maar betekenen geen al te grote rem. Er is maar een heel korte periode bij het begin van het conflict in België (mei 1940 t.e.m. september 1940) dat de werking wordt teruggeschroefd, maar al gauw past VTB zich aan en zet ze haar werking van voor de oorlog verder. Bondsreizen naar het buitenland worden vervangen door binnenlands reizen. Er worden ook tijdens de oorlog nog nieuwe afdelingen en organisaties opgericht, onder meer de Vereniging voor Heemkunde (nu opgenomen in Histories). Ondanks de papierschaarste, is

het opvallend om vast te stellen dat, op enkele nummers na, het bondstijdschrift ook tijdens de oorlog ongehinderd kon gepubliceerd worden.

VTB was een apolitieke beweging en hield zich formeel buiten de politieke polemiek tijdens de oorlog. Toch kwam de vereniging niet helemaal ongeschonden uit de oorlog. In de vereniging barst na de bevrijding in 1944 een intern conflict los over de toekomst en de te volgen weg. De vereniging wil met een schone lei beginnen en iedereen wien die verdacht werd van collaboratie uit de VTB. Wanneer in 1946 en 1947 enkele van de oude bestuurders, onder meer Jozef Van Overstraeten, onschuldig worden verklaard, eisen deze hun plek in de vereniging weer op. In 1947 komt het oude bestuur terug aan het hoofd van de vereniging te staan met Van Overstraeten als algemeen secretaris van zowel VTB als VAB. Daarmee begint een zeer lange periode van stabiliteit en groei onder de noemer VTB-VAB.

De gloriejaren (1949-1979)

Het Marshallplan na de Tweede Wereldoorlog had toerisme als een van de belangrijkste pijlers naar voren geschoven om vrede en welvaart te brengen. We zien in deze periode geleidelijk aan het massatoerisme op de voorgrond treden en een veel bredere laag van de samenleving deelnemen aan een brede waaier aan toeristische activiteiten.

De decennia na de oorlog wordt VTB dan ook een van de belangrijkste Vlaamse culturele verenigingen. Tot in het kleinste Vlaamse dorpje bouwde ze haar werking uit. In deze periode ontstaat ook de Vlaamse Wandelaarsbond die een enorme boost geeft aan de uitwerking van wandelpaden en daaraan verbonden wandelboekjes. De sterkte van VTB in die gouden jaren zijn, net als vandaag, de lokale afdelingen: zij krijgen een enorme vrijheid om zelf initiatieven te nemen. We zien een gigantisch aanbod van activiteiten: reisreportages, uitstappen, bezoeken. Ook de lokale wandelafdelingen en dia- en fotocclubs schieten als paddenstoelen uit de grond om hun streek te verkennen en in beeld te brengen.

VTB gaf mee kleur en vorm aan het toeristische landschap. In de jaren 1950 publiceerde ze haar eerste *Gids voor Vlaanderen*, in de tweede versie toepasselijk een 'toeristische encyclopedie' voor Vlaanderen genoemd, met praktische informatie en toeristische bezienswaardigheden over alle Vlaamse steden en de meeste dorpjes. Die gids werd vanaf de jaren 1960 verder aangevuld met uitgaves van de Vlaamse Toeristische Bibliotheek, waarin maandelijks een lokale expert aan het woord werd gelaten om een toeristisch aspect uit de eigen streek aan een breed publiek te presenteren. De VTB had daarenboven ook een impact op het toeristische landschap zelf met het plaatsen van uitkijktorens, wandelborden, zitbanken, oriëntatietafels en toeristische infoborden in heel Vlaanderen.

En dan zijn er ook de reizen: eerst vooral bondsreizen in groep, later ook een explosie van privéreizen. Van Kortrijk tot Hasselt opent VTB reiskantoren, met het gerenoveerde hoofdgebouw op de Sint-Jacobsmarkt 45-47 als hét centrale infopunt. Hoeveel Vlamingen hebben hun eerste stappen als reiziger niet gezet dankzij VTB! Meer en meer mensen beginnen eerst Europa, en vanaf de jaren 1970 ook de andere continenten, te bezoeken. VTB was de eerste vereniging die het aandurfde om met groepen naar Azië te reizen. Jarenlang was Sri Lanka een topbestemming.

Maar ook op andere culturele terreinen blijft de VTB in deze periode sterk aanwezig: in 1952 organiseert ze bijvoorbeeld haar eerste Salon voor de Humor om de opkomende generatie van Vlaamse cartoonisten (met o.m. Jef Nys, Pil, Marc Sleen en Willy Vandersteen) een extra platform te geven om hun werk te presenteren.

VTB, VTB-reizen en VAB gaan hun eigen weg (1970-1999)

De opkomst van twee voertuigen verandert het toeristisch landschap ingrijpend vanaf de jaren '60 en '70: het vliegtuig en de auto. Dit leidde tot een enorme toename aan leden voor de VAB, zeker wanneer in 1969 *Wacht op de Weg* wordt opgericht. Anderzijds leidde dit tot een paradox in de vereniging. Enerzijds was er de eis om meer infrastructuur voor automobilisten aan te leggen: VTB-VAB ijverde bijvoorbeeld mee voor de aanleg van de E3, een autosnelweg tussen Antwerpen en Gent. Anderzijds begint er ook kritiek te komen op de groeiende dominantie van de auto. In *De Toerist* verschijnen artikels die de geluidshinder van de groeiende horde automobilisten aanklagen en de last van afval op het natuurschoon in Vlaanderen bekritisieren. Het zijn voorbeelden van hoe het in deze periode moeilijker begon te worden om al die verschillende activiteiten onder één gedeelde noemer te blijven behouden.

De intrede van de auto (en later van de goedkope vliegtuigvluchten) leidde ook tot meer en meer individuele reizigers, die minder terugvielen op het bredere toeristisch informatief netwerk van de VTB, en dus minder nood voelden om zich aan te sluiten.

In de jaren 1970 werd cultuur ook een Vlaamse aangelegenheid en zien we geleidelijk aan dat de Vlaamse cultuurgemeenschap zelf een rol opneemt rond de thema's waarvoor VTB jarenlang ijverde.

De groeiende tegenstellingen in de organisatie en de evolutie van het cultuur-toeristisch landschap zorgen ervoor dat de organisatie in 1985 wordt gesplitst in 3 takken: VTB Reizen, de commerciële tak VAB met de pechverhelping en rijtscholen en VTB vzw die de culturele activiteiten voor haar rekening neemt. In de volgende jaren zouden de drie takken geleidelijk aan hun eigen weg gaan, met als opvallende cesuur de verkoop van VTB-reizen aan TUI in 1999.

Van vtbKultuur naar Cultuursmakers

In de volgende jaren ontwikkelt de vzw VTB zich verder op eigen houtje, rekening houdend met de maatschappelijke tendensen die op dat moment gangbaar zijn. Met het project 'Langs Vlaamse wegen' trekt VTB vzw langs heel wat steden en gemeenten. Via de gekende naambordjes laat ze ook duidelijke sporen na bij heel wat lokale bezienswaardigheden. VTB vzw evolueert meer en meer van een toeristenbond naar een culturele vereniging. In 2008 wordt de naam dan ook veranderd in vtbKultuur.

Vandaag zorgen zo'n 1000 gepassioneerde vrijwilligers in 140 lokale groepen en themagroepen voor een waaier aan activiteiten, meer dan 2000 activiteiten per jaar! Zij zorgen dat deelnemers kunnen smullen van cultuur in al haar vormen.

Mensen en cultuur dichterbij elkaar brengen, daar waren we goed in, daar zijn we goed in, daar blijven we voor gaan.

Op onze 100ste verjaardag zijn we klaar om er nog eens 100 jaar tegenaan te gaan! Maar voortaan onder een nieuwe naam: Cultuursmakers.